

Міністерство освіти і науки України
Кам'янець-подільський національний університет імені Івана Огієнка
факультет корекційної та соціальної педагогіки і психології
кафедра загальної та практичної психології

Дипломна робота
магістра

**з теми: «ОСОБЛИВОСТІ ПРОФЕСІЙНОЇ СПРЯМОВАНОСТІ
ОСОБИСТОСТІ СТУДЕНТІВ В ПРОЦЕСІ СОЦІАЛІЗАЦІЇ У ЗВО»**

Виконав: студент 2 курсу
групи Pss1-M19z
спеціальності 053 Психологія
за освітньою програмою Психологія
Шинальський Олексій Анатолійович

Керівник:
Сімко Руслан Теодорович,
кандидат психологічних наук, старший
викладач кафедри загальної та практичної
психології

Рецензент:
кандидат психологічних наук, доцент
Гудима Олександр Васильович

ЗМІСТ

ВСТУП.....	4
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГІЧНІ АСПЕКТИ ДОСЛІДЖЕННЯ ПРОФЕСІЙНОЇ СПРЯМОВАНОСТІ ОСОБИСТОСТІ СТУДЕНТІВ В ПРОЦЕСІ СОЦІАЛІЗАЦІЇ У ЗВО.....	11
1.1. Проблема соціалізації особистості в психології.....	11
1.2. Спрямованість як провідна характеристика особистості	22
1.3. Зміст поняття «професійна спрямованість».....	33
РОЗДІЛ 2. ПРОГРАМА ПРОВЕДЕННЯ ДОСЛІДЖЕННЯ.....	43
2.1. Організація дослідження	43
2.2. Методи та методики дослідження.....	44
РОЗДІЛ 3. ЕКСПЕРИМЕНТАЛЬНЕ ДОСЛІДЖЕННЯ ОСОБЛИВОСТЕЙ ПРОФЕСІЙНОЇ СПРЯМОВАНОСТІ ОСОБИСТОСТІ СТУДЕНТІВ У ЗВО	50
3.1. Особливості показників мотиваційно-смислових, рефлексивних характеристик, типів професійної спрямованості та їх компонентів у студентів ЗВО.....	50
3.2. Взаємозв'язки показників типів професій з показниками мотиваційно-смислових та рефлексивних характеристик у студентів 1-2 курсів.....	56

3.3. Взаємозв'язки показників типів професій з показниками мотиваційно-сміслових та рефлексивних характеристик у студентів 3-4 курсів.....70

3.4. Мотиваційно-сміслові чинники професійної спрямованості особистості студентів.....82

ВИСНОВКИ.....93

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....97

ДОДАТКИ.....106

Додаток А.....106

Додаток Б.....109

ВСТУП

Актуальність теми дослідження. В умовах нестабільної соціально-економічної та соціально-політичної ситуації в країні актуальною виступає проблема соціалізації молоді, зокрема професійної соціалізації. На сьогоднішній день існує соціальний запит в залученні молодих фахівців, що володіють не тільки необхідними професійними та загальнокультурними компетенціями, а й стійким, усвідомленим і позитивним ставленням до обраної сфери діяльності.

Як правило, в системі професійної освіти (як інституті соціалізації) не акцентують великої уваги на розвитку особистості майбутнього професіонала, на його ставленні до професії, в той час як формування професійної спрямованості в процесі соціалізації у ЗВО багато в чому забезпечує успішність професіоналізації та продуктивність майбутньої професійної діяльності. Сформована професійна спрямованість в даному випадку може виступати критерієм успішної соціалізації молоді у ЗВО.

Професійна спрямованість в психологічній літературі визначається як прояв загальної спрямованості в професійній діяльності. Аналіз психологічних досліджень вивчення спрямованості особистості дозволяє виділити основні уявлення про спрямованість: як динамічну тенденцію (С.Л. Рубінштейн [76]), змістоутворюючий мотив (О.М. Леонт'єв [47]), ставлення до інших людей, до суспільства, до самого себе (В.С. Мерлін [53]), соціально обумовленої підструктури особистості (К.К. Платонов [61]), системоутворюючої властивості особистості, що визначає її психологічний склад (Б.Ф. Ломов [51]), стійкої домінуючої системи мотивів (Л. І. Божович [14], Н.І. Рейнвальд [75]) та ін..

Професійна спрямованість (як і спрямованість особистості) характеризується проявом мотиваційних утворень: установок, потреб, цілей, інтересів, цінностей, сенсів тощо (О.О. Бодальов [12], М.Д. Левітов [45],

А.К. Маркова [52] та ін.) По відношенню до професійної діяльності, а також ставленням особистості до професії, до себе як фахівця, емоційно-вольовою готовністю до професійної діяльності, соціально-професійним статусом та ін. (Є.О. Клімов [40], М.К. Котіленков [43], В.П. Парамзін [60] та ін.).

У сучасній психологічній літературі запропоновані різні моделі професійної спрямованості як системного утворення, розглянуті її компоненти, динамічні зміни (Ю.О. Афонькіна [9], Е.Ф. Зеєр [26], Є.О. Клімов [39], Л.М. Мітіна [55] та інші).

Тим не менш, до цих пір залишаються не з'ясованими питання співвідношення загальної спрямованості особистості та професійної спрямованості, прояви вибіркового ставлення спрямованості до професійної діяльності, що становить специфічний зміст професійної спрямованості.

В рамках системного підходу, з нашої точки зору, не представляється можливим в повній мірі відповісти на дані питання, тому з нашого боку була зроблена спроба розглянути професійну спрямованість з точки зору метасистемного підходу. Згідно з ним, поряд з загальновизнаними типами систем, існує якісно специфічний тип систем з вбудованим метасистемним рівнем. У ряді сучасних робіт, як зазначає Є.В. Карпова [37], доведено, що по відношенню і до психіки в цілому, і до її основних компонентів метасистемний рівень може бути включений, вбудований в їх власний склад і структурну організацію. З нашої точки зору, професійну спрямованість можна віднести до даного типу систем і розглядати її як систему з «вбудованим» метасистемним рівнем, яким є спрямованість особистості.

Даний підхід вже був успішно реалізований по відношенню до цілого ряду важливих психологічних проблем і напрямків: до дослідження системи психічних процесів, проблеми діяльності, проблеми прийняття рішення, до проблеми здібностей (А.В. Карпов [31; 32; 33; 34]); до вивчення мотиваційної сфери особистості в навчальній діяльності (Є.В. Карпова [37]), до дослідження рефлексивних процесів (І.М. Скитяєва [80]), до вивчення організаційної культури (С.Л. Леньків [46]); до вивчення механізмів і

факторів самоактуалізації особистості (Є.Ф. Яценко [97]), до дослідження когнітивних здібностей (Т.В. Башаєва [11]).

Професійна спрямованість представляється проявом спрямованості особистості, яка виступає як соціально обумовлена структура особистості (К.К. Платонов [62]) і визначається мотиваційною сферою (Б. Г. Ананьєв [5], Б.С. Братусь [15], Л. І. Божович [13], О.М. Леонтьєв [47], Б.Ф. Ломов [50], Н.І. Рейнвальд [75], Д.О. Леонтьєв [48]). Найбільш сензитивним періодом формування даної освіти особистості є період її (особистості) соціалізації в вузі. На прикладі студентів університету різної професійної підготовки в рамках даної роботи була зроблена спроба розглянути професійну спрямованість як критерій соціалізації особистості у вузі через прояв мотиваційно-сміслової сфери спрямованості особистості по відношенню до різних типів професійної діяльності. Так як період навчання у вузі є сензитивним не тільки для формування професійної спрямованості, а й багатьох особистісних структур і якостей (ціннісних, змістовних орієнтацій, мотиваційної сфери, професійних інтересів, самосвідомості, відповідальності тощо), а спрямованість виступає на метасистемному рівні як провідна характеристика особистості, то, слідом за Є.В. Коропової [37], ми постаралися врахувати, що професійна спрямованість повинна розглядатися не стільки як система зі «вбудованим» метасистемним рівнем, а як система з метасистемним рівнем який «будується». У зв'язку з цим видається доречним дослідження професійної спрямованості особистості студентів саме в динаміці професійної соціалізації у ЗВО впродовж усього навчання.

Актуальність означеної проблеми послужила підставою для формулювання теми дослідження: «Особливості професійної спрямованості особистості студентів в процесі соціалізації у ЗВО».

Мета дослідження – теоретично обґрунтувати та експериментально дослідити особливості професійної спрямованості особистості молоді як критерію їх соціалізації у ЗВО.

Для досягнення мети необхідно розв'язати такі **завдання дослідження**:

Завдання дослідження:

1. Здійснити теоретичний аналіз досліджень професійної спрямованості особистості в процесі соціалізації.
2. Експериментально дослідити мотиваційно-смісловий зміст професійної спрямованості особистості студентів в процесі соціалізації.
3. Виявити взаємозв'язки показників типів професій з показниками мотиваційно-сміслових та рефлексивних характеристик у студентів 1-2 курсу, різних напрямів професійної підготовки.
4. Виявити взаємозв'язки показників типів професій з показниками мотиваційно-сміслових та рефлексивних характеристик у студентів 3-4 курсу, різних напрямів професійної підготовки.
5. Встановити мотиваційно-сміслові чинники професійної спрямованості особистості студентів.

Об'єкт дослідження – спрямованість особистості студентської молоді.

Предмет дослідження – професійна спрямованість як прояв спрямованості особистості в процесі соціалізації молоді у ЗВО.

Теоретико-методологічною основою дослідження стали: такі методологічні принципи, як принцип діалектичного матеріалізму: активності психічного, історизму, детермінізму, єдності свідомості та діяльності, розвитку і особистісного підходу (С.Л. Рубінштейн [77] О. М. Леонтьєв [47], К.К. Платонов [61] та ін.); принцип соціокультурної обумовленості психічних процесів та явищ (Л.С. Виготський [19], Б.Г. Ананьєв [4], С.Л. Рубінштейн [77] та ін.); принцип системного підходу до вивчення цілісної особистості та індивідуальності (Б.Ф. Ломов [50], В.Д. Шадриков [91], А.В. Карпов [31] та інші); принцип метасистемності як загальний принцип організації психіки (стосовно рефлексивності – А.В. Карпов [31], самоактуалізації – Є.Ф. Яценко [96], мотиваційній сфері – О.В. Карпова [37]); принцип системогенетичного підходу до дослідження проблем професійного становлення та реалізації суб'єкта праці (Ю.П. Поваренков [67], В. Д. Шадриков [92], Л.М. Мітіна [54], А.К. Маркова [52], Є.Ф. Зеєр [26]

та ін.).

Методи дослідження. Для досягнення мети застосовувались методи теоретичного та емпіричного дослідження:

- *теоретичні:* аналіз, синтез, порівняння, узагальнення наукової літератури з досліджуваної проблеми та ін.;
- *емпіричні:* психодіагностичні методики: для визначення типів професійної діяльності («Людина-Знак», «Людина-Техніка», «Людина-Природа», «Людина-Художній образ», «Людина-Людина»; методика ОПГ («опитувальник професійної готовності» Л.М. Кабардової [24]); для дослідження мотиваційно-сміслових характеристик використовувалася методика САТ Л.Я. Гозмана, М.В. Кроза, М.В. Латинської [20], методика смисложиттєвих орієнтацій (тест СЖО Д.О. Леонтьєва [49]), морфологічний тест життєвих цінностей (МТЖЦ) В.Ф. Сопова, Л.В. Карпушина [83], методика парних порівнянь В.В. Скворцова, Д.І. Ладанова [79];
- *математичні:* кількісний і якісний аналіз отриманих результатів.

База дослідження: емпіричної базою дослідження стали студенти Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка (факультет корекційної і соціальної педагогіки та психології) та студенти Подільського державного аграрно-технічного університету (інженерно-технічний факультет).

Наукова новизна полягає в тому, що:

- проведено дослідження професійної спрямованості особистості студентів як критерію соціалізації у ЗВО з позиції структурно-рівневого підходу (А. Карпов);
- описано модель професійної спрямованості особистості студентів університету, змістовною стороною якої є мотиви, потреби, цінності, смисложиттєві орієнтації та професійні інтереси;
- визначено динаміку професійної спрямованості особистості студентів університету з різним рівнем самоактуалізації;

- виділено метафактори, які характеризують загальну спрямованість особистості, і чинники професійної спрямованості особистості студентів університету: «Свідомість цінностей життя», «Цінність соціальної активності» і «Самосприйняття», «Потреба в самореалізації».

- розглянуто процес професійного становлення студентів у вузі як одна з форм соціалізації особистості.

Теоретичне значення результатів дослідження полягає в тому, що результати дослідження вносять вклад в розвиток теорії соціального і професійного становлення особистості, формування особистісної та професійної спрямованості.

Збагачене розуміння формування професійної спрямованості особистості студентів як майбутніх суб'єктів професійної діяльності.

Практична значимість роботи полягає в тому, що результати дослідження можуть використовуватися для оптимізації освітнього процесу з метою формування мотиваційно-сміслового компонента професійної спрямованості та компетентної підготовки випускників до професійної реалізації в суспільстві. Дані можуть бути корисні для формування програм, що реалізуються в службах зайнятості населення, маркетингових відділах, що забезпечують підбір і відбір персоналу, створення нових робочих місць відповідно до потреб.

Апробація результатів дослідження. Основні положення роботи обговорювалися та отримали схвалення на *V Міжнародній науково-практичній конференції* «Актуальні проблеми експериментальної психології: досвід та перспективи» (Кам'янець-Подільський, 27 жовтня 2020 р.), на *VI Міжнародній науково-практичній конференції* «Актуальні проблеми сучасної психології: перспективні та пріоритетні напрями наукових досліджень молодих науковців» (Кам'янець-Подільський, 19 листопада 2020 р.),

Публікації. Основні результати дослідження висвітлені у тезах:

1) Проблема соціалізації особистості в психології / Р.Т. Сімко,

О.А. Шинальський // Матеріали 5 міжнародної науково-практичної конференції, 27 жовтня 2020 р. / за ред. С.Д. Максименка, Л.А. Онуфрієвої, – Кам'янець-Подільський : Видавець Ковальчук О.В., 2020. – С. 54–56;

2) Зміст поняття «професійна спрямованість» / Р.Т. Сімко, О.А. Шинальський // Матеріали VI Міжнародної науково-практичної конференції / За ред. С.Д. Максименка, Л.А. Онуфрієвої. – Кам'янець-Подільський : Видавець Ковальчук О.В., 2020. – С. 59–62.

Структура роботи. Дипломна робота складається із вступу, трьох розділів, висновків, списку використаних джерел та додатків. Повний обсяг роботи складає 120 сторінок.

ВИСНОВКИ

1. Встановлено, що професійна спрямованість є результатом соціалізації особистості у ЗВО, тому об'єктивно може бути її критерієм.

Інтеграція професійної сфери в структуру особистості, яка визначається взаємозв'язком мотиваційно-смыслових характеристик особистості студентів з професійною діяльністю і виражається в організованості даних взаємозв'язків, відображає сформованість професійної спрямованості.

2. Параметри соціалізації у ЗВО – прийняття професії в особистісний план, відповідальність як властивість соціально зрілої особистості та соціально-професійна рефлексивність – забезпечують формування професійної спрямованості:

- прийняття професії в особистісний план емпірично виражається в домінуванні інтеграційних тенденцій в структурній організації професійної спрямованості над дезорганізаційними. Було встановлено, що студенти технічних спеціальностей в порівнянні із студентами гуманітарної підготовки відрізняються сформованою професійною спрямованістю, мають виражені тенденції інтеграції професійної сфери в структуру особистості;

- відповідальність як властивість соціально зрілої особистості, емпірично визначано через рівень самоактуалізації (інтернальність / екстернальність) впливає на структурну організацію професійної спрямованості особистості студентів. Встановлено, що у студентів з високим рівнем самоактуалізації організованість структури професійної спрямованості значно вище, ніж у студентів з низьким та середнім рівнями самоактуалізації (виняток: студенти-МТ із середнім рівнем самоактуалізації), що не підтвердило припущення про те, що високим рівнем організованості структури професійної спрямованості особистості можуть володіти студенти з різним рівнем самоактуалізації.

- соціально-професійна рефлексивність, що виявляється в аналізі різних сфер професійної діяльності, забезпечує розвиток стійкої професійної спрямованості особистості студентів в процесі соціалізації у ЗВО. Встановлено, що в структуру професійної спрямованості особистості студентів з найбільш високим індексом організованості структури, що відображає високу ступінь інтеграції професії в особистісний план, включені рефлексивні характеристики, на відміну від підгруп з меншим ступенем сформованості професійної спрямованості. Виявлені взаємозв'язки показників типів професій з рефлексивними характеристиками також показують, що найбільша кількість кореляцій властива студентам технічної підготовки (у порівнянні зі студентами гуманітарної підготовки), які характеризуються більш високим рівнем сформованості професійної спрямованості.

3. Встановлено, що існують динамічні зміни організованості професійної спрямованості особистості студентів в процесі соціалізації у ЗВО від початку до закінчення навчання. Спостерігаються два вектори змін ступеня сформованості професійної спрямованості особистості студентів: прогресивна динаміка, яка виражена у студентів технічної підготовки, і регресивні тенденції, які характерні студентам гуманітарної підготовки. Отриманий результат частково підтверджує припущення про те, що студенти старших курсів навчання будуть характеризуватися більшою розвиненістю структури професійної спрямованості особистості.

4. Доведено, що професійна спрямованість виступає проявом спрямованості особистості, яка представлена в ній «вбудованим» метасистемним рівнем. Визначено метафактори, властиві спрямованості особистості студентів ЗВО всіх напрямів навчання незалежно від курсу. Це «Свідомість цінностей життя», «Цінність соціальної активності» та «Самосприйняття», які можуть «включатися» в систему професійної спрямованості, набуваючи при цьому нові форми репрезентації та характеризує вибіркоче ставлення до професійної діяльності.

5. Виявлено фактори, що характеризують спрямованість особистості студентів в залежності від напрямку підготовки та курсу навчання. Для студентів гуманітарної підготовки (молодших та старших курсів навчання) і для студентів технічного напрямку підготовки молодших курсів навчання загальним фактором є «Потреба в самореалізації». Фактор «Рефлексивність» характерний для студентів технічної підготовки (молодших та старших курсів навчання) і студентів гуманітарної підготовки старших курсів навчання. Дані фактори так само, як і метафактори, визначають спрямованість особистості студентів і характеризуються своїми особливостями прояву у професійній діяльності студентів різної підготовки та курсів навчання.

6. Визначено відмінності професійної спрямованості особистості студентів різної професійної підготовки в залежності від зв'язку особистісних характеристик з професійною сферою. Було встановлено, що студенти технічної підготовки характеризуються великою кількістю взаємозв'язків мотиваційно-сміслових і рефлексивних характеристик з різними типами професій. На завершальному етапі навчання у студентів технічної підготовки структура професійної спрямованості розвинена більшою мірою, ніж у студентів гуманітарної підготовки. Отримані результати дозволили виділити дві підсистеми в структурній організації: професійного спрямування: підсистему професійної спрямованості студентів технічної підготовки і підсистему професійної спрямованості студентів гуманітарної підготовки, які були визначені на підставі критерію, що відображає кількісні взаємозв'язки особистісних характеристик та професійної сфери.

7. Виявлено чинники професійної спрямованості особистості студентів певної підготовки та курсів навчання. Студентам технічного напрямку підготовки молодших курсів навчання властиві «Творча сміливість» та «Цінність людини». Для студентів технічного напрямку підготовки старших курсів навчання значимі «Цінність професійної самореалізації», «Професійне

визнання» і «Життєві перспективи». Студентам гуманітарного напрямку підготовки молодших курсів навчання характерні «Безвідповідальне самоприйняття», «Вибірковість спілкування» та значимість «Професійних сфер життя». Для студентів гуманітарного напрямку підготовки старших курсів навчання значимі «Духовна самореалізація» і «Професійна діяльність».

Таким чином, формування стійкої професійної спрямованості особистості студентів в процесі соціалізації у ЗВО визначається як культурно-історичними умовами їх професійного становлення в процесі навчання, так і усвідомленим, самостійним знаходженням смислів і можливостей задоволення та реалізації потреб, мотивів і цінностей в одержуваній ними професії.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Абульханова-Славская К. А. Проблемы определения субъекта в психологии. Субъект действия, взаимодействия, познания. Москва : МПСИ; Воронеж: НПО «МОДЭК», 2001. С.36–53.
2. Абульханова-Славская К. А. Стратегия жизни. Москва, 1991. 299 с.
3. Алексеева Л. В. Психология субъекта и субъекта преступления: монография. Тюмень : Издательство Тюменского государственного университета, 2004. 520 с.
4. Ананьев Б. Г. О проблемах современного человекознания. Санкт-Петербург : Питер, 2001. 260 с.
5. Ананьев Б. Г. Психологическая структура личности и ее становление в процессе индивидуального развития человека. Психология личности. Хрестоматия. Самара : Изд. дом «БАХРАХ-М», 2002. С. 7–85.
6. Ананьев Б. Г. Человек как предмет познания. Санкт-Петербург: Питер, 2010. 288 с.
7. Андреева Г. М. Психология социального познания. Москва : Аспект Пресс, 2005. 303 с.
8. Асмолов А. Г. Психология личности. Принципы общепсихологического анализа. Москва : Изд-во Моск. ун-та, 1990. 367 с.
9. Афонькина Ю. А. Становление профессиональной направленности в развитии человека. Мурманск : МГПИ, 2001. 280 с.
10. Бандура А. Теория социального научения. Санкт-Петербург : Евразия, 2000. 320 с.
11. Башаева Т. В. Особенности генезиса когнитивных способностей в процессе профессионального обучения педагогов: дисс. ... канд. психол. наук. Ярославль, 2004. 233 с.
12. Бодалев А. А. Восприятие и понимание человека человеком. Москва: Изд-во Моск. ун-та, 1982. 200 с.

13. Божович Л. И. Проблема развития мотивационной сферы ребёнка. Изучение мотивации поведения детей и подростков / Под ред. Л. И. Божович и Л. В. Благоннадежиной. Москва : «Педагогика», 1972. 352 с.

14. Божович Л. И. Проблемы формирования личности / Под редакцией Д. И. Фельдштейна. 2-е изд. Москва : Издательство «Институт практической психологии», Воронеж: НПО «МОДЭК», 1997. 352 с.

15. Борытко Н. М., Мацкайлова О. А. Становление субъектной позиции учащегося в гуманитарном пространстве урока. Волгоград : Изд-во ВГИПКРО, 2002. 213 с.

16. Братусь Б. С. К изучению смысловой сферы личности. Москва : Вестн. Моск. ун-та. Сер. 14, Психология, 1981. № 2. С. 46–56.

17. Братусь Б. С. К проблеме человека в психологии. Москва : Вопросы психологии, 1997. №5. С. 3–19.

18. Братусь Б. С. Психология. Нравственность. Культура. Москва : Менеджер; Роспедагентство, 1994. 60 с.

19. Выготский Л. С. Психология развития как феномен культуры / Под ред. М. Г. Ярошевского. Москва; Воронеж, 1996. 513 с.

20. Гозман Л. Я., Кроз М. В., Латинская М. В. Самоактуализации тест. Москва : Российское педагогическое агентство, 1995. 43 с.

21. Давыдов В. В., А. В. Зак Уровень планирования как условие рефлексии. Проблемы рефлексии. Современные комплексные исследования. Новосибирск : Наука, 1987. С. 43–48.

22. Дементий Л. И. Ответственность личности как свойство субъекта жизнедеятельности: автореферат дисс.... д-ра психол. наук. Москва, 2005. 45 с.

23. Забродин Ю. М., Сосновский Б. А. Мотивационно-смысловые связи в структуре направленности человека. Москва : Вопросы психологии, 1989. №6. С.100–107.

24. Зеер Э.Ф., Павлова А. М., Садовникова Н. О. Профориентология : Теория и практика. Учеб. пособие для высшей. Москва : Академический Проект, 2004. С. 122–130.
25. Зеер Э. Ф. Психология профессий: учебное пособие. Москва: Академический проект, Екатеринбург : Деловая книга, 2003. 336 с.
26. Зеер Э. Ф. Теоретические основы профессионального становления личности. Психологические основы профессиональной деятельности: хрестоматия / Сост. В. А. Бодров. Москва : ПЭР СЭ; Логос, 2007. С. 553–560.
27. Інженерна психологія: курс лекцій / Укладач: С.О. Гура. Харків : НУЦЗ України, 2016. 127 с.
28. Иванова Е. М. Психология изучения человека в трудовой деятельности. Москва : ЧеРо, 1992. 94 с.
29. Ильин Е. П. Мотивация и мотивы. Санкт-Петербург : Питер, 2012. 512 с.
30. Карпинский К. В. Человек как субъект жизни. Гродно : ГрГУ, К21, 2002. 279 с.
31. Карпов А. В. Метасистемная организация уровневых структур психики. Москва : Изд-во «Институт психологии РАН», 2004. 504 с.
32. Карпов А. В. Психология менеджмента. Москва : Изд-во «Гардарики», 1999. 546 с.
33. Карпов А. В. Психология принятия решения в профессиональной деятельности. Москва : ИПРАН, 1991. 180 с.
34. Карпов А. В., Скитяева И. М. Психология рефлексии. Ярославль : Аверс Пресс, 2002. 304 с.
35. Карпов А. В., Яценко Е. Ф. Психология способностей. Челябинск : Изд-во ЮУрГУ, 2007. 383 с.
36. Карпов А.В. Рефлексивность как психическое свойство и методика ее диагностики. Психологический журнал. 2003. Т. 24, № 5. С. 45–57.

37. Карпова Е. В. Структура и генезис мотивационной сферы личности в учебной деятельности: автореферат дис. ... д-ра психол. наук. Ярославль, 2009. 42 с.

38. Климов Е. А. Обзорная классификация профессий для информационного обеспечения профессионального самоопределения молодежи. Психологические основы профессиональной деятельности: хрестоматия / Сост. В. А. Бодров. Москва : ПЭР СЭ; Логос, 2007. 209–215.

39. Климов Е. А. Образ мира в разнотипных профессиях : учебное пособие. Москва : Изд-во МГУ, 1995. 224 с.

40. Климов Е. А. Понятие профессии. Психологические основы профессиональной деятельности: хрестоматия / Сост. В. А. Бодров. Москва : ПЭР СЭ; Логос, 2007. 177–184.

41. Климов Е. А. Психология профессионального самоопределения: учеб. Пособие. Москва : Академия, 2007. 301 с.

42. Ковалев А. Г. Психология личности. Москва, 1965. 286 с.

43. Котиленков Н. К. Диагностика профессиональной направленности учащихся: автореферат дисс... канд. пед. наук. Минск, 1979. 17с.

44. Крылов В. Ю. Методологические и теоретические проблемы математической психологии. Москва: Янус-К, 2000. 376 с.

45. Левитов Н. Д. Психология труда. Москва : «Просвещение», 1963. 424 с.

46. Ленъков С. Л. Психологическое обеспечение профессиональной деятельности экономиста в современных информационных средах: дисс. ... д-ра психол. наук. Тверь, 2004. 388 с.

47. Леонтьев А. Н. Деятельность. Сознание. Личность. Москва : Политиздат, 1977. 304 с.

48. Леонтьев Д. А. Психология смысла : природа, строение и динамика смысловой реальности. Москва : Смысл, 2003. 487 с.

49. Леонтьев Д. А. Тест смысложизненных ориентаций (СЖО). Москва : Смысл, 1992. 16 с.

50. Ломов Б. Ф. Методологические и теоретические проблемы психологии. Москва : Наука, 1999. 350 с.

51. Ломов Б. Ф. Направленность личности. Субъективные отношения личности. Психология личности в трудах отечественных психологов / Сост. Л. В. Куликов. Санкт-Петербург : Питер, 2000. С. 105–110.

52. Маркова А. К. Психология профессионализма. Москва : Международный гуманитарный фонд «Знание», 1996. 312 с.

53. Мерлин В. С. Личность как предмет психологического исследования. Пермь : Изд-во ПГПИ, 1988. 79 с.

54. Митина Л. М., Кузьменкова О. В. Психологические особенности внутриличностных противоречий учителя. Вопросы психологии, 1998. №3. С. 3–16.

55. Митина Л. М. Психология профессионального развития учителя. Москва : Флинта, 1998. 200 с.

56. Митина Л. М. Формирование профессионального самосознания педагога. Вопросы психологии, 1990. №3. С. 58–64.

57. Москалец В. П. Психологія особистості : навчальний посібник. Київ: «Центр учбової літератури», 2013. 262 с.

58. Мясищев В. Н. Психология отношений. Москва; Воронеж : Институт практической психологии, 1995. 356 с.

59. Онуфрієва Л. А., Ренке С. О. Структурна організація процесу становлення професійного образу «Я» майбутніх психологів : монографія. Кам'янець-Подільський : ПП Буйницький, 2010. 224 с.

59а. Онуфрієва Л. А. Розвиток професіоналізму майбутніх фахівців соціономічних професій: соціально-психологічний вимір : монографія. Київ : Видавець Бихун В.Ю., 2020. 320 с.

59б. Онуфрієва Л. А. Інженерна психологія : Курс лекцій для студентів заочної форми навчання спеціальності «Психологія» : навчальний посібник / Укладач Л. А. Онуфрієва. Кам'янець-Подільський : Аксіома, 2014. 88 с.

60. Парамзин В. П. Профессиональная направленность личности и ее формирование в школьные годы. Новосибирск : НГПИ, 1987. 153 с.
61. Платонов К. К. Занимательная психология. Санкт-Петербург : Питер Пресс, 1997. 288 с.
62. Платонов К. К. Структура и развитие личности. М : Наука, 1986. 254 с.
63. Поварёнков Ю. П. Периодизация профессионального становления и реализации субъекта труда. V Международная научно-практическая конференция «Человек-образование- профессия». 6-8 июля 2009 года / Под ред. Л. М. Митиной. Москва : ПИ РАО, МГППУ, 2009. С. 18–22.
64. Поварёнков Ю. П. Профессиональное становление личности. Москва, 1998. 154 с.
65. Поварёнков Ю. П. Психологическое содержание профессионального становления человека. Москва : Изд-во УРАО, 2002. 160 с.
66. Поварёнков Ю. П. Психология становления профессионала как отрасль психологической науки. [//http://yspu.org/images/archive/7/75/20100227092519!02](http://yspu.org/images/archive/7/75/20100227092519!02).
67. Поварёнков Ю. П. Системогенетическая концепция профессионального становления человека. Идея системности в современной психологии / Под ред. В.А. Барабаншикова. Москва : Изд-во «Институт психологии РАН», 2005. С. 360–384.
68. Подлеснов А. А. Структура и динамика профессиональной направленности личности в процессе музыкального образования в вузе культуры и искусств: автореферат дисс... канд. педагог. наук. Краснодар, 2004. 24 с.
69. Пряжников Н. С. Профессиональное и личностное самоопределение. Москва : Институт практической психологии, 1996. 256 с.

70. Пряжников Н. С. Сущность профессионального самоопределения. Психологические основы профессиональной деятельности : хрестоматия / Сост. В. А. Бодров. Москва : ПЭР СЭ; Логос, 2007. С. 659–666.

71. Психологія праці та інженерна психологія : навчальний посібник для студентів денної і заочної форм навчання спеціальності 053 «Психологія». 2-ге вид., перероб. і доп. / укладач О. С. Юрков. Мукачево : МДУ, 2018. 187 с.

72. Психология и педагогика : учебное пособие / Под ред. А. А. Бодалева, В. И. Жукова, Л. Г. Лаптева, В. А. Слостенина. Москва : Изд-во Института Психотерапии, 2002. 585 с.

73. Пятаева Е. Ю. Ситуативное развитие и уровни мотивации. Москва : Вестн. Моск. ун-та. Сер. 14. Психология, 1983. №4. С.23–33.

74. Райгородский Д. Я. Психология личности. Т.1. Хрестоматия. Самара: «Бахрах-М», 2002. 512 с.

75. Рейнвальд Н. И. Психология личности. Москва: РУДН, 1987. 134 с.

76. Рубинштейн С. Л. Проблемы общей психологии. Москва: Педагогика, 1976. 414 с.

77. Рубинштейн С. Л. Человек и мир. Москва: Наука, 1997. 191 с.

78. Семенов И. Н., Степанов С. Ю. Рефлексия в организации творческого мышления и саморазвитии личности. Вопросы психологии, 1983. № 2. С. 35–42.

79. Скворцов В. В., Ладанов И. Д. Тест «ИП». Психология управления рыночными структурами : преобразующее лидерство. Москва: УЦ «Перспектива», 1997. С. 177–179.

80. Скитяева И. М. Закономерности структурно-функциональной организации рефлексии и их роль в формировании личности: дисс. ... канд. психол. наук. Ярославль, 2003. 224 с.

81. Слободчиков В. И., Цукерман Г. А. Генезис рефлексивного сознания в младшем школьном возрасте. Вопросы психологии, 1990. № 3. С. 25–26.

82. Слободчиков В. И. Становление рефлексивного сознания в раннем онтогенезе. Проблемы рефлексии. Современные комплексные исследования / Под ред. И. С. Ладенко. Новосибирск : Наука, 1987. С. 60–68.

83. Сопов В. Ф., Карпушина Л. В. Морфологический тест жизненных ценностей. Руководство по применению : методическое пособие. Самара : Изд-во СамИКП-СНЦ РАН, 2002. 56 с.

84. Сосновский Б. А. Мотивационно-смысловые образования в психологической структуре личности: автореферат дисс. ... доктора психол. наук. Москва : 1993. 25 с.

85. Степанов С. Ю., Семенов И. Н. Психология рефлексии: проблемы и исследования. Вопросы психологии, 1985. № 3. С. 31–40.

86. Столин В.В., Кальвиньо М. Личностный смысл : строение и форма существования в сознании. Вести. Моск. университета. Сер. 14. Психология, 1982. № 3. С. 38–47.

87. Столяренко О. Б. Психологія особистості. Навчальний посібник. Київ: Центр учбової літератури, 2012. 280 с.

88. Трофімов Ю. Л. Інженерна психологія : підручник. Київ : Либідь, 2002. 264 с.

89. Франкл В. Человек в поисках смысла жизни. Москва, 1994. 367 с.

90. Ходаківський Є. І., Богоявленська Ю. В., Грабар Т. П. Психологія управління. Підручник. 3-тє вид. перероб. та доп. Київ: Центр учбової літератури, 2011. 664 с.

91. Шадриков В. Д. Проблемы системогенеза профессиональной деятельности. Москва: Наука, 1982. 183 с.

92. Шадриков В. Д. Системогенетический подход к проблеме развития. Системогенез учебной и профессиональной деятельности : сборник научных трудов V всероссийской научно-практической конференции, 23-24 ноября 2011 г., г. Ярославль / под ред. проф. Ю. П. Поварёнова. Ярославль : Изд-во ЯГПУ им. К.Д. Ушинского, 2011. С. 11–15.

93. Шамионов Р. М. Внешние и внутренние детерминанты личности в процессе ее социализации: автореферат дисс. ... д-ра психол. наук. Саратов, 2002. 362 с.

94. Шумская Л. И. Личностно-профессиональное становление студентов в процессе вузовской социализации: дисс. ... д-ра психол. наук. Минск, 2005. 363 с.

95. Щелокова Е. Г. Ценностно-смысловое содержание карьерной направленности: автореферат дисс. ... канд. психол. наук. Челябинск, 2012. 26 с.

96. Яценко Е. Ф. Ценностно-смысловая концепция самоактуализации: дисс...д-ра психол. наук. Челябинск : Изд-во ЮУрГУ, 2006. 454 с.

97. Яценко Е. Ф. Ценностно-смысловая концепция самоактуализации: монография. Челябинск : Изд-во ЮУрГУ, 2005. 383 с.

98. Bandura, A. Self-efficacy: Toward to unifying of behavioral change. *Psychological Review*, 1977. Vol.84. № 2. pp. 191–215.

99. Rotter G. B. Generalized expectancies for internal versus external control of reinforcement. *Psychol. Monogr.* 1966. V. 80. N 1.118. Krech, Kratchfield.